

UDK 343.615(497.5)

316.356.2(497.5)

Primljeno 2. studenoga 2010.

Izvorni znanstveni rad

Dr. sc. Velinka Grozdanić***Dr. sc. Marissabell Škorić******Ileana Vinja*****

NASILJE U OBITELJI U SVJETLU PROMJENA KAZNENOG ZAKONA

U radu se analiziraju temeljne karakteristike kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji i nasilja u obitelji kao prekršaja. Iz analize jasno proizlazi da između tih kažnjivih radnji ne postoji jasna crta razgraničenja, iako je to nužno s aspekta pravne sigurnosti građana i poštovanja načela ne bis in idem. Svaka rasprava o obiteljskom nasilju nužno uključuje i problematiku zaštite žrtava, pa se tako analiziraju presude Europskog suda za ljudska prava koje upozoravaju na neadekvatnu i neefikasnu zaštitu žrtava obiteljskog nasilja. U zaključku se ističe potreba da se predstojeće izmjene Kaznenog zakona iskoriste za preoblikovanje postojeće kaznenopravne regulative tako da se postave jasni kriteriji razlikovanja s obzirom na prekršaj te se u tom smjeru daju prijedlozi de lege ferenda.

Ključne riječi: obiteljsko nasilje, razgraničenje kažnjivih radnji, zaštita žrtava

1. UVOD

Nasilje u obitelji tek je jedan, nažalost vrlo raširen oblik, konstantno prisutnog nasilja u ljudskom društvu. Stoga iznenađuje kako i danas, unatoč mnogim istraživanjima i brojnim znanstvenim i stručnim radovima i raspravama o problematici nasilja, još uvijek izostaju jasni i nedvojbeni odgovori na temeljna pitanja, osobito ona o uzrocima nasilnih ponašanja i modalitetima njegova suzbijanja i sprječavanja.¹

* Dr. sc. Velinka Grozdanić, redovita profesorica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci

** Dr. sc. Marissabell Škorić, docentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci

*** Ileana Vinja, sutkinja Vrhovnog suda Republike Hrvatske

¹ Više o tome npr. Willem de Haan, Violence as an Essentially Contested Concept, u: Gendrot, S.B., Spierenburg, P. (eds.), Violence in Europe, Historical and Contemporary Perspectives, Springer, New York, 2008., str. 27.-40.

Za razliku od drugih oblika nasilja (uličnog, na radnom mjestu, u školi, u prometu, medijima itd.), obiteljska nasilja često su skrivena, nevidljiva i zato mnogo opasnija. Njihove žrtve su ili nemoćne i slabe ili premlade ili prestare da bi se suprotstavile nasilniku ili ih neka društvena očekivanja ili vlastiti strahovi i stavovi prisiljavaju na šutnju. Obiteljsko nasilje širok je pojam koji obuhvaća i nasilje među partnerima, ali i nasilje nad djecom, nad starijima, nad rodbinom. Ubojstva kao krajnji izraz konfliktnih odnosa u obitelji posljednjih godina pune crne kronike dnevnih listova skrećući pozornost na specifične interakcijske odnose koji su prethodili tim kaznenim djelima. I zapravo tek ta ubojstva članova obitelji, bilo da je riječ o eskalaciji nasilja koje je završilo fatalnim ishodom, najčešće žrtve, ali ponekad i nasilnika od strane žrtve nasilja,² u javnosti uvijek iznova aktualiziraju temu obiteljskog nasilja.

Izraz "obiteljsko nasilje" ustalio se u svakodnevnom govoru. Na nj smo navikli, iako bi nas trebao duboko uznemirivati i jako zbunjivati. Stoga se zadržimo samo na trenutak na toj sintagmi – obiteljsko nasilje. Dvije riječi koje nikako ne bi smjele stajati jedna kraj druge – obitelj i nasilje. O čemu je tu riječ? Je li obitelj oaza mira, sigurnosti, zaštićenosti ili "oaza" nasilja i paravan brutalnog izživljavanja nad slabijim? Ono što je sigurno jest da nasilje u obitelji u najmanju ruku demistificira obitelj kao središte ljubavi, sklada, radosti jer je jasno da u mnogim obiteljima dominiraju neki drugi sadržaji – netrpeljivost, mržnja, patnja. Još je davne 1988. g. Brajša upozoravao da su intersomatska bračna i obiteljska nasilja samo vrh ledene sante i logička su posljedica eskalacije interpersonalnih bračnih i obiteljskih nasilja. Često je to samo "izlaz za nuždu", normalno reagiranje na abnormalnu bračnu i obiteljsku situaciju. Ruka, nož, pištolj samo su sredstva pomoću kojih se pokušava razriješiti nešto nedodirljivo i nedohvatljivo unutar braka i obitelji, što, međutim, više ugrožava i povrjeđuje negoli i najveća sjekira i toljaga.³ Pa ipak, i unatoč tome niti do danas nisu poljuljani stavovi o obitelji kao jednoj od najvećih društvenih vrijednosti. Tako različita empirijska istraživanja provedena u nas i u nekim europskim državama potvrđuju visoko rangiranje obitelji u sustavu društvenih vrijednosti.⁴ Taj paradoks o obitelji kao vrhunskoj vrijednosti društva u kojoj često "cvjeta" nasilje jačeg nad slabijim obvezuje društvo da svojim mehanizmima zaštiti slabije članove obitelji od nasilja. U tom kontekstu pravni instrumenti kroz svoja preventivna i represivna djelovanja postaju *condicio sine qua non* zaštite od nasilja u obitelji.

² Miller, S., L., Victims as Offenders, The Paradox of Womens Violence in Relationship, New Brunswick, 2005., str. 14.- 38.

³ Brajša, P., Sistemska-cirkularno-odnosna psihodinamika bračnog i obiteljskog nasilja, u: Šeparović, Z. (ur.), Nasilje u obitelji, Dubrovnik, 1988., str. 25.

⁴ V. Nacionalna obiteljska politika; Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb, 2003.

2. PRAVNA ZAŠTITA OBITELJI

Zaštita obitelji osigurava se kroz mnoge međunarodne i domaće pravne instrumente kojima se štiti obitelj u cijelosti, a osobito njezini najranjiviji članovi.

Posebno mjesto među njima pripada dokumentima UN o ljudskim pravima, osobito Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima,⁵ Konvenciji o pravima djeteta⁶ te Konvenciji o ukidanju svih oblika diskriminacije žena i njezinom Protokolu.⁷ U odredbi članka 23. Međunarodnog pakta ističe se da je obitelj “... prirodna i temeljna društvena jedinica i ima pravo na zaštitu društva i države”. Konvencija o pravima djeteta navodi kako obitelji “... kao temeljnoj jedinici društva i prirodnoj sredini za odrastanje i dobrobit svih njezinih članova, a osobito djece, treba omogućiti potrebnu zaštitu i pomoć kako bi u potpunosti mogla preuzeti svoje odgovornosti u društvu.” Ratifikacijom te konvencije RH je preuzela obvezu sveobuhvatne zaštite prava djece, među kojima se, između ostalih, ističe i zaštita djece od svih oblika tjelesnog i psihičkog nasilja, povrede ili zlouporaba, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući i spolno zlostavljanje. Među najznačajnijim međunarodnopravnim instrumentima kojih je cilj osigurati ženama potpuno i jednako ostvarenje svih ljudskih prava i sloboda, valja istaknuti Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena i njezin Fakultativni protokol. Ratificirajući Konvenciju, RH preuzela je obvezu poduzimanja odgovarajućih mjera za uklanjanje svih oblika diskriminacije. Fakultativni protokol uz Konvenciju posebno je značajan jer žrtvama pruža mogućnost da, nakon što su iscrpile domaća pravna sredstva, svoju zaštitu ostvare podnošenjem pritužbe Odboru za otklanjanje diskriminacije žena. Značajan dokument UN kojem je cilj suzbijanje obiteljskog nasilja jest i Deklaracija o uklanjanju nasilja nad ženama u kojoj je nasilje određeno kao *bilo kakav akt nasilja koji se temelji na rodu i spolu, a koji kao posljedicu ima, ili je vjerojatno da će imati, fizičku, seksualnu ili psihološku štetu ili patnju u žena, uključujući prijetnje takvim radnjama, prisilu ili samovoljno lišavanje slobode, bilo u javnom ili privatnom životu.*⁸

⁵ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Narodne novine – Međunarodni ugovori, 12/1993., 7/1995., 11/1995.

⁶ Konvencija o pravima djeteta, Narodne novine – Međunarodni ugovor, 12/1993., 20/1997., 13/1998.

⁷ Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Narodne novine – Međunarodni ugovori, 12/1993. Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Narodne novine – Međunarodni ugovori, 3/2001.

⁸ UN Declaration on the Elimination of Violence against Women, A/RES/48/104.

Kao članica Vijeća Europe RH obvezna je osigurati pravnu zaštitu obitelji sukladno Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda⁹ i njezinih protokola (1, 4, 6, 7, 11-14)¹⁰ u odredbama kojih je propisano pravo svakoga na poštovanje privatnog i obiteljskog života, pravo na brak i obitelj te uređenje odnosa između roditelja i djece.¹¹ Posebno valja istaknuti Protokol 12 o nediskriminaciji kojim se propisuje obveza država da ugrade odredbe o zabrani diskriminacije u svoja nacionalna zakonodavstva te o zaštiti tog prava pred Europskim sudom za ljudska prava.¹²

Na nacionalnoj razini okvir i temelji za zaštitu obitelji dani su u Ustavu RH kao temeljnom pravnom aktu s najjačom pravnom snagom u državi.¹³ U člancima 14. i 23. Ustava propisano je *da svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o svojoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama* te da *nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvom obliku zlostavljanja ...* U odredbama Ustava posebno je naglašena zaštita braka i obitelji i istaknuto da država štiti djecu i mladež, da su roditelji dužni odgajati, uzdržavati i školovati svoju djecu i da su svi ostali dužni štiti djecu i nemoćne osobe.¹⁴ Navedene odredbe Ustava slijedi i domaće zakonodavstvo koje posebnu pozornost posvećuje obiteljskim odnosima. U pogledu pravnog uređenja obiteljskih odnosa, posebno mjesto u domaćem pravnom sustavu pripada Obiteljskom zakonu koji obiteljske odnose u RH sadržajno najpotpunije uređuje pravno regulirajući brak, odnose između roditelja i djece, učinke izvanbračne zajednice žene i muškarca te druge obiteljske odnose i institute.¹⁵

⁹ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, 18/1997., 6/1999., 14/2002., 9/2005., 14/2002., 13/2003., 1/2006.

¹⁰ Protokoli br. 1, 4, 6 i 11, Narodne novine – Međunarodni ugovori, 18/1997., 6/1999., 8/1999. Protokol br. 12, Narodne novine – Međunarodni ugovori, 14/2002., 9/2005., Protokol br. 13, Narodne novine – Međunarodni ugovori, 14/2002., 13/2003., Protokol br. 14, Narodne novine – Međunarodni ugovori, 1/2006.

¹¹ Čl. 8. i 12. Konvencije, čl. 2. Protokola br. 1. i čl. 5. Protokola br. 7.

¹² U okviru Vijeća Europe donesen je niz preporuka o zaštiti žrtva nasilja. V. Recommendation R (85) 4 on Violence in the Family (1985), Recommendation R (85) 11 on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure (1985), Recommendation R (90) 2 on Social Measures concerning Violence within the Family (1990), Recommendation R (91) 9 on Emergency Measures in Family Matters (1991), Recommendation 1450 on Violence against Women in Europe (2000), Recommendation R (2002) 5 on the Committee of Ministers to Member States on the protection of women against violence.

¹³ Obitelj je ustavnopravni pojam, no nije definirana u Ustavu. Niz zakona sadržava pojam obitelji pa iz svakog pojedinog izvora valja ocijeniti koje su osobe obuhvaćene tim pojmom.

¹⁴ Čl. 62. do 64. Ustava RH, Narodne novine, 85/2010. (pročišćeni tekst).

¹⁵ Obiteljski zakon, Narodne novine, 116/2003., 17/2004., 136/2004. i 107/2007.

3. KAZNENOPRAVNA ZAŠTITA OBITELJI

Pored ustavnog i obiteljskog prava, i kazneno pravo pruža posebnu zaštitu obitelji, i to tako da u svojim odredbama propisuje kao kaznena djela ona ponašanja kojima se ugrožava njezina opstojnost i funkcioniranje. Zaštiti obitelji posvećena je glava XVI. Kaznenog zakona u kojoj su kao zaštitni objekti, pored obitelji, istaknuti i brak i mladež. Kaznenim djelima propisanim u ovoj glavi izravno se napadaju odnosi u braku, u obitelji i mladež te se njihovim propisivanjem zaštićuju te društvene vrijednosti. U ovoj skupini ima ukupno jedanaest kaznenih djela koja većina autora, s obzirom na objekt zaštite, grupira u tri skupine.¹⁶ Prvu skupinu čine kaznena djela protiv braka, i to *dvobračnost i omogućivanje zaključivanja nedopuštenog braka*. U drugu skupinu ulaze kaznena djela protiv obitelji, i to *izvanbračni život s maloljetnom osobom, kršenje obiteljskih obveza, povreda dužnosti uzdržavanja, oduzimanje djeteta ili maloljetne osobe, promjena obiteljskog stanja i nasilničko ponašanje u obitelji*. Konačno, treću skupinu kaznenih djela čine ona protiv mladeži. Riječ je o ukupno tri kaznena djela: *napuštanje djeteta, zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe i sprječavanje i neizvršenje mjera za zaštitu djeteta i maloljetne osobe*. U ukupnom kriminalitetu kaznena djela iz ove skupine sudjeluju s oko 7%, s tim da valja naglasiti kako je u pretežitom broju riječ o trima kaznenim djelima: *nasilničkom ponašanju u obitelji, povredi dužnosti uzdržavanja te zapuštanju i zlostavljanju djeteta ili maloljetne osobe*.¹⁷

Svega jedanaest propisanih kaznenih djela kojima se štite brak, obitelj i mladež može upućivati na nedostatnu kaznenopravnu zaštitu, međutim valja naglasiti kako je u različitim glavama Kaznenog zakona propisan i niz drugih kaznenih djela koja neizravno štite brak, obitelj i mladež iako im je primarna zaštita neko drugo pravno dobro (primjerice kaznena djela spolnog odnosa s djetetom, rodoskrvuća ili iznošenja osobnih i obiteljskih prilika). Uz to, valja naglasiti da kaznenopravna intervencija u području obiteljskih odnosa treba biti posljednja mjera reakcije društva. Drugim riječima, kaznenopravna reakcija dolazi u obzir samo tamo gdje su moralne, društvene i izvankaznene sankcije nedovoljne u zaštiti braka, obitelji i mladeži i zbog toga je nužno

¹⁶ Bačić, Šeparović, Krivično pravo, posebni dio, Zagreb, 1989., str. 125.; Horvatić, Šeparović i suradnici, Kazneno pravo, posebni dio, Zagreb, 1999., str. 242.; Turković, K., Kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži, u: Novoselec, P., (ur.), Posebni dio kaznenog prava, Zagreb, 2007., str. 204.; Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P., Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007., str. 526.

¹⁷ U razdoblju od 2005. do 2009. bilo je ukupno 120 925 osuđenih punoljetnih osoba, od čega je njih 8 494 bilo osuđeno za kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži. Državni zavod za statistiku, Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2005., 2006., 2007., 2008., 2009.

kaznenopravne odredbe promatrati zajedno s odredbama drugih pravnih disciplina koje štite navedena pravna dobra.¹⁸

Ako kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži promatramo kroz prizmu čestih izmjena i dopuna Kaznenog zakona u proteklih desetak godina, možemo zaključiti kako kaznenopravna zaštita navedenih vrijednosti uglavnom nije bila predmet značajnijih intervencija. Novo hrvatsko kazneno zakonodavstvo usvojeno 1997. godine¹⁹ zadržalo je prijašnji naziv glave uz neznatne izmjene terminološke prirode.²⁰ Katalog inkriminacija ostao je uglavnom neizmijenjen, osim što je kazneno djelo rodoskvrnuća iz ove glave premješteno u glavu kaznenih djela protiv spolnih sloboda i spolnog čudoređa uz obrazloženje da se ne radi toliko o kaznenom djelu protiv obitelji, već upravo protiv spolnog čudoređa.²¹ Iako je jedna od glavnih karakteristika novog hrvatskog kaznenog zakonodavstva bila ograničenje kaznenopravne represije i s tim u vezi smanjenje kaznenih okvira tako da su se kod znatnog broja kaznenih djela smanjivale gornja i/ili donja mjera kazne, valja primijetiti da kod kaznenih djela protiv braka, obitelji i mladeži to nije bio slučaj. Naime, s iznimkom mogućnosti izricanja novčane kazne kao alternative zatvorskom kažnjavanju, kod većine kaznenih djela iz ove glave kazneni okvir nije se mijenjao. Štoviše, izmjenama pojedinih inkriminacija proširena je kriminalna zona s ciljem

¹⁸ Bačić, F., Pavlović, Š., Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2004., str. 734.

¹⁹ Do usvajanja novog hrvatskog kaznenog zakonodavstva 1997. na snazi je bilo krivično zakonodavstvo iz 1977. (Krivični zakon SFRJ i Krivični zakon SRH) i njegove kasnije izmjene. U odnosu na odgovarajuće odredbe prethodnog Krivičnog zakonika iz 1951., krivično zakonodavstvo iz 1977. karakterizirale su brojne i značajne izmjene u glavi XI. koja propisuje kaznena djela protiv braka, porodice i omladine. Novost je već sam naziv glave. Naime, mladež kao posebni zaštitni objekt uveden je upravo KZ-om iz 1977. godine. Cilj je bio uskladiti kaznenopravnu regulativu s dinamikom razvoja braka, obiteljskih odnosa i zaštite maloljetnika te s tadašnjim Zakonom o braku i porodičnim odnosima. Osim novog naziva glave, uveden je i niz novih rješenja. Ona su išla u dva smjera. S jedne strane proširena je kaznenopravna zaštita pojedinih pravnih dobara, dok se s druge strane išlo na dekriminalizaciju nekih ponašanja. Dekriminalizirano je zaključenje ništavog braka (čl. 191.), sužene su kriminalne zone kod kaznenog djela omogućivanja zaključenja nedopuštenog braka i kaznenog djela izvanbračnog života s maloljetnom osobom. Napravljene su izmjene u inkriminacijama povrede dužnosti uzdržavanja te oduzimanja maloljetnika. Uvedeno je kazneno djelo napuštanja djeteta te sprečavanja i neizvršenja mjera za zaštitu maloljetnika te je proširena kriminalna zona kod delikta zapuštanja i zlostavljanja maloljetnika. Više o tome vidi Hirjan, F., Singer, M., Krivična djela protiv dostojanstva, ličnosti i morala, te protiv braka, porodice i omladine u Krivičnom zakonu SRH, Naša zakonitost, Zagreb, 3/1978., str. 46., 56.-57.

²⁰ Tako je naziv ove glave u Krivičnom zakonu RH bio *Krivična djela protiv braka, porodice i omladine*.

²¹ Horvatić, Ž., Novo hrvatsko kazneno pravo, Zagreb, 1997., str. 434.-435.

pružanja jače kaznenopravne zaštite²² ili je povišena donja granica kazne.²³ Sve kasnije izmjene i dopune, iako brojne, nisu donijele značajnije promjene u sadržaju inkriminacija, već u propisanoj kaznenopravnoj sankciji.²⁴ Iznimke su jedino Izmjene i dopune Kaznenog zakona iz 2000. godine kojima je kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji propisano kao nova inkriminacija u glavi XVI.

S obzirom na prethodno navedeno može se zaključiti da, izuzev propisivanja nasilničkog ponašanja u obitelji kao nove inkriminacije, sadržajno nije bilo većih izmjena glave XVI. Kaznenog zakona. Razlog tomu možda se može tražiti u utjecaju društvenih običaja i tradicije kao neformalnih, ali jakih regulatora obiteljskih odnosa, zbog čega se i zakonodavac rijetko odlučuje za veće zahvate u ovom području.

3.1. Kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži prema Nacrtu Kaznenog zakona

Novosti u Nacrtu Kaznenog zakona mogu se svrstati u tri kategorije: prvu kategoriju čine izmjene kojima se predlaže uvođenje nove inkriminacije, drugu one koje znatno mijenjaju sadržaj već postojećih inkriminacija, dok u treću skupinu ulaze izmjene isključivo formalne naravi.²⁵

Prisila na sklapanje braka novo je kazneno djelo uvođenje kojeg se predlaže. Propisivanjem ove inkriminacije želi se preventivno djelovati na sklapanje prisilnih brakova koji su još uvijek dio kulturnog nasljeđa pojedinih naroda.²⁶

²² Primjerice izostavljanjem riječi *grubo* kod kaznenog djela kršenja obiteljskih obveza ili dodavanjem kvalificiranog oblika kod kaznenog djela oduzimanja djeteta ili maloljetne osobe u slučaju napuštanja područja Republike Hrvatske.

²³ Primjerice kod kaznenog djela napuštanja djeteta povišena je donja mjera kazne s trideset dana na šest mjeseci.

²⁴ Riječ je o izmjenama i dopunama koje su općenito bile usmjerene pooštrenju represije, a to se odrazilo i na kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži tako da je kod većine djela iz ove glave ukinuta alternativno propisana novčana kazna te su povišeni posebni minimumi kazne zatvora. Grozdanić, V., Škorić, M., Izmjene Kaznenog zakona – od znatnog ublažavanja do znatnog pooštrenja kaznenopravne represije, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 27, 2/2006., str. 821.–848.

²⁵ Dijelom predloženih izmjena ne dira se u sadržaj samih inkriminacija, već su one rezultat potrebe za ekonomičnosti zakonskog teksta ili potrebe za usklađenosti s drugim zakonima. Tako se predlaže stavke 1. i 2. dosadašnjeg kaznenog djela dvobračnosti (čl. 206.) spojiti u jedan stavak te da se kazneno djelo omogućivanja sklapanja nedozvoljenog braka (čl. 207.) izrijekom prilagodi Obiteljskom zakonu.

²⁶ Novo kazneno djelo glasilo bi: (1) *Tko prisili drugu osobu na sklapanje braka, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.* (2) *Tko mami drugu osobu u drugu državu od one*

Osim što se kod kaznenog djela *rodoskrvnuća* predlaže da se iz kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa ponovo vrati među kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži, predložene su i znatne izmjene u sadržaju ove inkriminacije. Proširena je inkriminacija jer se incest ne odnosi samo na biološke rođake, već i na rođake nastale odnosom posvojenja te su uz brata i sestru ubačeni i polubrat i polusestra. Novim stavkom 2. predlaže se da osoba koja u vrijeme izvršenja inkriminirane radnje nije navršila 18 godina kazneno ne odgovara.²⁷ Predlaže se, nadalje, značajna promjena i u sadržaju kaznenog djela *povrede dužnosti uzdržavanja* (čl. 209.) s ciljem da se pojednostavne dugotrajni sudski postupci. Prema postojećoj regulativi za postojanje tog kaznenog djela nije bilo dovoljno da počinitelj ne daje uzdržavanje, već se tražilo da on tu obvezu odbija ili izbjegava, što je u praksi znatno otežavalo dokazni postupak i produživalo njegovo trajanje. Ako se usvoje predložene izmjene, za postojanje kaznenog djela bit će dovoljno da osoba ne daje uzdržavanje za osobu koju je po zakonu dužna uzdržavati, s time da se teret dokazivanja nemogućnosti podmirjenja uzdržavanja prebacuje na počinitelja djela. Pored toga predviđa se i mogućnost da sud, pored sankcije za ovo kazneno djelo, počinitelju izrekne i obvezu isplate dospjelih obveza uzdržavanja.²⁸

Važna je novost da se kazneno djelo *promjene obiteljskog stanja* (čl. 211.) može počinuti i s nehajem kao oblikom krivnje. Prema dosadašnjim zakonskim rješenjima, sva kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži mogla su se počinuti samo s namjerom kao oblikom krivnje. Razlog tome treba tražiti u činjenici da ovo kazneno djelo ima vrlo teške posljedice, zbog čega se traži dužna pažnja od osoba koje postupaju s djecom.

u kojoj ova prebiva da bi je tamo prisilio na sklapanje braka, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine. U obrazloženju Nacrta Kaznenog zakona navodi se da je kao predložak za uvođenje ovog djela poslužio čl. 29. Nacrta Konvencije Vijeća Europe o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i domaćinskog nasilja. Treba napomenuti da je od republika i autonomnih pokrajina bivše države samo Kazneni zakon Kosova predviđao kazneno djelo *prinude na zaključenje braka*. Bačić, F., Šeparović, Z., Krivično pravo, posebni dio, Zagreb, 1989., str. 164.

²⁷ Prijedlog da se suzi kažnjivost incesta odnosno da se barem isključi odgovornost maloljetnika, postojao je i davno prije, no takvo rješenje u konačnici nije bilo usvojeno. Tako je Radna skupina za izradu Nacrta Krivičnog zakona SR Hrvatske još 1975. godine predlagala je da se suzi kriminalna zona rodoskrvnuća tako da počinitelji mogu biti samo punoljetne osobe koje su krivično djelo počinile na štetu maloljetnog rođaka po krvi u pravoj liniji odnosno maloljetnog brata ili sestre. Hirjan, F., Singer, M., op. cit., str. 59.

²⁸ Prijedlog članka 209. glasi: (1) *Tko ne podmiruje uzdržavanje za osobu koju je po zakonu dužan uzdržavati, i to na način, u visini i u rokovima određenim ovršnom ispravom, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.* (2) *Ako se obveza iz stavka 1. ovoga članka odnosi na uzdržavanje djeteta mlađeg od 18 godina, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.* (3) *Neće se kazniti počinitelj djela iz stavka 1. i 2. ovoga članka ako iz opravdanih razloga nije mogao podmiriti uzdržavanje.* (4) *Uz sankciju koju izrekne za kaznena djela iz ovoga članka sud može izreći počinitelju i obvezu isplatiti dospjele obveze i da ubuduće uredno ispunjava dužnosti uzdržavanja.*

Novi Nacrt Kaznenog zakona predlaže i različite varijante uređenja *nasilničkog ponašanja u obitelji*, a sve one znatno se razlikuju od postojeće regulacije ovog kaznenog djela. Riječ je o najčešćem kaznenom djelu iz ove glave,²⁹ a primjena te odredbe od samih je početaka naišla na značajne probleme u praksi koji su aktualni i danas. Rezultat je to nedorečenosti odredbe o obiteljskom nasilju u postojećem Kaznenom zakonu i činjenice da se obiteljsko nasilje u RH inkriminira i kao kazneno djelo i kao prekršaj.

3.2. Nasilničko ponašanje u obitelji kao kazneno djelo

Kazneno djelo *nasilničkog ponašanja u obitelji* u hrvatsko kazneno zakonodavstvo prvi put je uvedeno 2000. godine Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona i glasilo je: *Član obitelji koji nasiljem, zlostavljanjem ili osobito drskim ponašanjem dovede drugog člana obitelji u ponižavajući položaj, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.*³⁰ Kasnijim izmjenama i dopunama Kaznenog zakona nije mijenjan sadržaj inkriminacije, već je povišen kazneni okvir tako da se počinitelju može izreći kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina.³¹ Rješenje po kojem je nasilničko ponašanje u obitelji samostalno kazneno djelo nije općeprihvaćeno u zakonodavstvu europskih država.³² Većina zemalja kontinentalnog pravnog područja ne propisuje nasilničko ponašanje u obitelji kao samostalno kazneno djelo, već slučajeve nasilničkog ponašanja podvodi pod zakonske opise drugih kaznenih djela, primjerice tjelesne ozljede, teške tjelesne ozljede, protupravnog oduzimanja slobode, prisile, prijetnje, a to je bio slučaj i u našem zakonodavstvu do 2000. godine.³³

²⁹ Od 8 494 koliki je ukupni broj osuda za kaznena djela iz ove glave u razdoblju od 2005. do 2009. godine, gotovo 30% osuda odnosilo se na kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji. Državni zavod za statistiku, Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2005., 2006., 2007., 2008., 2009.

³⁰ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Narodne novine, 129/2000.

³¹ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Narodne novine, 71/2006.

³² Nasilničko ponašanje u obitelji kao izdvojeno kazneno djelo propisano je, primjerice, u Italiji (Codice penale, čl. 572.) i u Sloveniji (Kazenski zakonik, čl. 191.).

³³ Međutim, zaštita žrtvama obiteljskog nasilja uglavnom se pruža kroz posebne zakone. Tako, primjerice, jedan od najboljih modela zaštite od obiteljskog nasilja može se naći u Austriji. Novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji usvojen 2009. godine temelji se na kombinaciji pravnih i socijalnih mjera te na uskoj suradnji između policije, ustanova za zaštitu mladeži, građanskih sudova i civilnog sektora. Ključna mjera za zaštitu žrtva nasilja je udaljavanje nasilnika iz doma žrtve. Tu mjeru u trajanju od najviše 14 dana može izreći policija trenutačno, a temelji se na njezinoj procjeni da postoji opasnost za život, zdravlje ili slobodu osobe. Na zahtjev žrtve trajanje mjere može se produžiti za sljedeća četiri tjedna, a dugoročnija zaštita osigurava se izdavanjem sudskog naloga o udaljavanju nasilnika u trajanju od najviše šest mjeseci. Zakonom

Zakonska definicija nasilničkog ponašanja u obitelji od njegova uvođenja kao samostalnog kaznenog djela u Kazneni zakon RH izaziva u praksi niz otvorenih pitanja. Jedno od najvažnijih je pitanje koja to ponašanja ulaze u sadržaj ove inkriminacije. Naime, Kazneni zakon nasilničko ponašanje u obitelji određuje prilično općenito, a to otvara mogućnosti različitog tumačenja prilikom primjene u praksi. Radnju počinjenja Kazneni zakon određuje alternativno kao nasilje, zlostavljanje ili osobito drsko ponašanje. Kako u Kaznenom zakonu ti pojmovi nisu pobliže određeni, u nastavku se iznosi nekoliko njihovih teorijskih definicija.

Prema *Turković*, nasilje se može sastojati u primjeni fizičke ili psihičke sile ili pak u spolnom ili ekonomskom nasilju ili u primjeni nasilja prema stvarima.³⁴ Zlostavljanje može biti fizičko, spolno, psihičko, emocionalno, a može se tumačiti da u to ulazi i ekonomsko zlostavljanje, dok u osobito drsko ponašanje ulazi vrijeđanje, bahatost i ponašanje koje znatno odstupa od uobičajenog. Prema ovoj autorici, navedenim pojmovima pokriveni su isti oblici ponašanja, samo različitog stupanja intenziteta, pa bi bilo dovoljno da se zakonodavac koristi samo izrazom nasilje. Prema *Pavišiću i dr.*, nasilje prema drugome postoji kada uporabom fizičke snage počinitelj povređuje tjelesni integritet druge osobe, oduzima joj slobodu kretanja ili slobodu nesmeta-

o zaštiti od nasilja u obitelji predviđeno je i osnivanje interventnih centara s ciljem pružanja podrške žrtvama i njihovoj djeci u svim aspektima koji se odnose na njihovu zaštitu i ostvarivanje prava u građanskom i kaznenom postupku, zatim poduzimanja različitih mjera radi prevencije daljnjeg nasilja te, konačno, koordiniranja rada svih institucija koje su uključene u rješava ovog problema. Posebna pažnja posvećuje se i počiniteljima nasilja za koje su predviđeni antinasilni treninzi koje provode civilne udruge. Iskustva pokazuju da takav tretman ima značajnu ulogu u prevenciji nasilja. Što se tiče kaznenopravne zaštite od nasilja u obitelji, ona se ostvaruje kažnjavanjem počinitelja za različite akte nasilja koji su kao posebna kaznena djela propisana u Kaznenom zakonu. S obzirom na nove pojavne oblike obiteljskog nasilja propisuju se i nova kaznena djela. Tako je 2006. godine uvedeno kazneno djelo uhođenja, §107a, 2009. kao kazneno djelo propisano je ponavljanje vršenja nasilja (§107b). Logar, Rosa, The austrian model of intervention in domestic violence cases, 2005., dostupno na <http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw-gp-2005/docs/experts/logar.dv.pdf>, str. 1.-18., v. Zweites Gewaltschutzgesetz Bundesgesetzblatt (BGBl.) I Nr. 40/2009. Slično je riješen i problem nasilja u obitelji u Njemačkoj gdje je 1. siječnja 2002. na snagu stupio Zakon o zaštiti od nasilja (njem. *Gewaltschutzgesetz*). Za žrtve nasilja u obitelji od posebnog je značenja ovlast policije i suda da izdaju nalog temeljem kojeg nasilnik mora napustiti stan (njem. *Platzverweis*), čime se osigurava trenutačna zaštita žrtve. Mjera može trajati najviše 10 dana, no žrtva može sudskim putem tražiti njezino produljenje. Riječ je o mjeri građanskopravnog karaktera, no njezino nepoštovanje predstavlja kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora do jedne godine. Pored ove, njemačko pravo poznaje i niz drugih građanskopravnih mjera zaštite žrtava nasilja. Više o tome v. Kury, H., Smartt, U., Domestic Violence: Recent Developments in German and English Legislation and Law Enforcement, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 14/4, 2006., str. 382.-407.

³⁴ Poblje objašnjenje za svaku od tih vrsta nasilja vidi Turković, op. cit., str. 212.

nog odlučivanja o vlastitim postupcima. Nasiljem se žrtvi nanosi tjelesna i/ili duševna bol, a može se raditi o višeaktnoj ili samostalnoj radnji. Zlostavljanje znači izazivanje fizičke ili tjelesne nelagode u većoj mjeri, ali bez posljedice tjelesnog ozljeđivanja. Može biti spolno, tjelesno i psihičko te obuhvaća postupke koji su slabijeg intenziteta od nasilja. Osobito drsko ponašanje sadržava u sebi netrpeljivost i bezobzirnost (bahato ponašanje, vrijeđanje, izrugivanje i dr.) i po svom intenzitetu prelazi granice nepristojnog ponašanja.³⁵ *Bačić* i *Pavlović* immanentnu nasilju smatraju primjenu sile ili ozbiljne prijetnje, vrijeđanje i tuču. Nasilje je ne samo primjena fizičke sile već i psihička prisila, teže psihičko maltretiranje. Za razliku od *Pavišića* i dr., navedeni autori smatraju da nasilje nije pojedinačan i izoliran akt, nego da u pravilu obuhvaća više postupaka. Prema njihovoj definiciji, zlostavljanje je izazivanje jače fizičke ili psihičke boli bez nanošenja tjelesne ozljede ili narušenja zdravlja. Osobito drsko ponašanje u sebi uključuje očitu netrpeljivost i bezobzirnost počinitelja prema članu obitelji. Riječ je o ponašanju koje uvelike odstupa od uobičajenog.³⁶ Iz prethodno navedenog, nedvojbeno proizlazi da su modaliteti počinjenja kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji u Kaznenom zakonu preširoko postavljeni, neodređeni, a time i nedovoljno jasni. Zbog toga je ozbiljno dovedeno u pitanje ostvarenje načela zakonitosti, a time i pravne sigurnosti građana.

Dodatnu dvojbu u praksi stvara pitanje je li dovođenje člana obitelji u ponižavajući položaj objektivni uvjet kažnjivosti ili mora biti obuhvaćen počiniteljevom krivnjom. Na to pitanje u teoriji i u praksi nalazimo različite odgovore. Većina teoretičara izjašnjava se u prilog tome da je dovođenje u ponižavajući položaj objektivni uvjet kažnjivosti,³⁷ dok u praksi nailazimo na oprečna rješenja koja idu od toga da u jednom slučaju Vrhovni sud navodi da dovođenje u ponižavajući položaj mora biti obuhvaćeno namjerom počinitelja, dok u drugom slučaju smatra kako je riječ o objektivnom uvjetu kažnjivosti.³⁸ Vezano uz to je i pitanje određenja *ponižavajućeg položaja*. Za *Turković* dovođenje u ponižavajući položaj kao posljedicu ima gubitak samopoštovanja i samopouzdanja.³⁹ *Bačić* i *Pavlović* smatraju da je riječ o stupnju poniženja koji je izravna posljedica izživljavanja nad žrtvom. Žrtva postaje očajna, gubi osjećaj osobne vrijednosti i počinje sumnjati da je zbog toga drugi više ne poštuju.⁴⁰ U tom smislu idu i tumačenja ponižavajućeg položaja u sudskoj praksi. Tako i Vrhovni sud u jednom predmetu navodi da

³⁵ Pavišić, Grozdanić, Veić, op. cit., str. 534.-535.

³⁶ Bačić, Pavlović, op. cit., str. 755.

³⁷ Turković, op. cit., str. 212.-213., Bačić, Pavlović, op. cit., str. 756.

³⁸ Usp. VSRH, I KŽ-251/04 i VSRH, III Kr. 149/08-3.

³⁹ Turković, op. cit. str. 213.

⁴⁰ Bačić, Pavlović, op. cit., str. 755.-756.

ponižavajući položaj implicira gubitak samopoštovanja i samopouzdanja kod žrtve.⁴¹ Vezano uz ovo pitanje, treba primijetiti da svako ponašanje kojim je ostvaren bilo koji od modaliteta radnje kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji u sebi implicira dovođenje žrtve u ponižavajući položaj. Naime, ovdje je riječ o kaznenom djelu pa valja pretpostaviti da su obuhvaćeni teži oblici nasilja. Zbog toga je doista teško zamisliti slučaj nasilničkog ponašanja koje ne utječe na samopouzdanje i samopoštovanje žrtve, poglavito ako je riječ o višekratnom nasilju. S obzirom na to može se zaključiti kako su sve rasprave oko pojma *ponižavajući položaj* rezultat zakonskog teksta koji je u tom djelu, u biti, suvišan.

Pored prethodno navedenih pitanja u praksi se spornim pokazalo i pitanje koje se sve osobe mogu smatrati članom obitelji. Naime, nasilničko ponašanje u obitelji je *delictum proprium* i počiniti ga može samo član obitelji. Prema čl. 89. st. 30., u kategoriju člana obitelji spadaju bračni i izvanbračni drug, bivši bračni i izvanbračni drug, rođak po krvi u ravnoj lozi, posvojitelj i posvojenik, rođak u pobočnoj liniji do trećeg stupnja zaključno i srodnik po tazbini do drugoga stupnja zaključno.⁴² Iz te definicije ostalo je nejasno tko je sve obuhvaćen kategorijom izvanbračnih drugova. Kako u Kaznenom zakonu ne postoji definicija izvanbračne zajednice, za njezino određenje logično bi bilo poslužiti se definicijom Obiteljskog zakona koji izvanbračnu zajednicu definira kao životnu zajednicu neudane žene i neoženjenog muškarca koji ne žive u drugoj izvanbračnoj zajednici i koja traje najmanje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete. Međutim, s obzirom na to da je prema Obiteljskom zakonu trajanje navedene zajednice bitno prvenstveno za utvrđivanje imovinskopravnih učinaka unutar zajednice, bilo bi bolje da se u Kazneni zakon unese definicija izvanbračne zajednice.

S obzirom na mnogobrojne nedorečenosti i dvojbe oko tumačenja odredbe članka 215.a, zanimljivo je vidjeti kako se ta odredba primjenjivala u sudskoj praksi.

⁴¹ VS, III Kr-149/08-3.

⁴² Definicija člana obitelji prije je glasila: "Članovi obitelji u smislu ovoga Zakona jesu: bračni i izvanbračni drug, bivši bračni i izvanbračni drug, rođak po krvi u ravnoj lozi, posvojitelj i posvojenik, rođak u pobočnoj liniji do trećeg stupnja zaključno i srodnik po tazbini do drugoga stupnja zaključno, a žive u zajedničkom kućanstvu." Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Narodne novine, 129/2000.

3.2.1. Statistički podaci

Tablica 1.

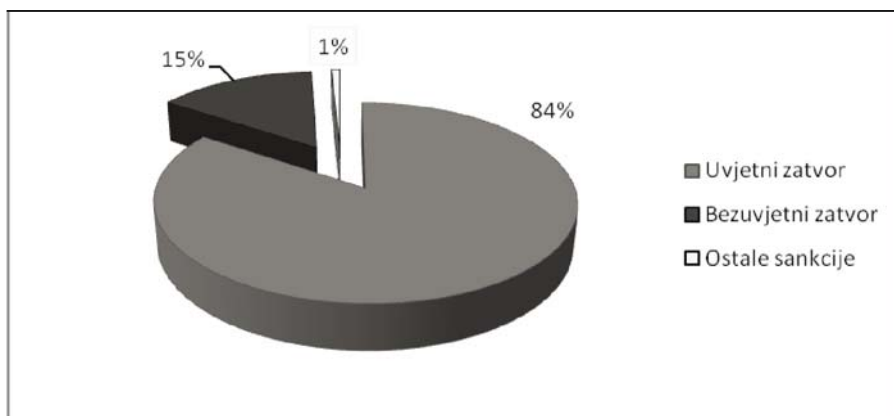
PRAVOMOĆNO OSUĐENE PUNOLJETNE OSOBE ZA KAZNENO DJELO NASILNIČKOG PONAŠANJA U OBITELJI OD 2005. DO 2009.

	<i>Ukupno osuđeni za kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži</i>	<i>Osuđeni za nasilničko ponašanje u obitelji</i>	<i>Recidivisti</i>
2005.	1 401	490	98
2006.	1 669	630	148
2007.	1 788	625	191
2008.	1 821	676	172
2009.	1 815	673	211
Ukupno	8 494	3 094	820

Iz tablice 1 proizlazi da se gotovo 30% svih osuda za kaznena djela protiv braka, obitelji i mladež odnosi na počinitelje nasilja u obitelji. Također se vidi da je u proteklih pet godina broj pravomoćno osuđenih osoba za kazneno djelo nasilničkog ponašanja u blagom porastu, dok se recidivizam kod počinitelja ovog kaznenog djela kreće od 20% koliko je iznosio 2005. do 31% koliko je u iznosio u protekloj godini.⁴³

Graf 1.

IZREČENE SANKCIJE ZA KAZNENO DJELO NASILNIČKOG PONAŠANJA U OBITELJI

⁴³ Državni zavod za statistiku, Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2005., 2006., 2007., 2008., 2009.

Iz grafa 1 slijedi da su sudovi počiniteljima kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji najčešće izricali uvjetnu kaznu zatvora koja čini čak 84% svih izrečenih sankcija za ovo kazneno djelo. Bezuvjetna zatvorska kazna izrečena je u 454 slučaja, što čini 15% svih sankcija, dok su ostale sankcije zastupljene u svega 1% slučajeva. Uz uvjetne ili bezuvjetne kazne zatvora počiniteljima ovog kaznenog djela u određenom se broju slučajeva izricala i sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja ili obveznog liječenja od ovisnosti.⁴⁴

Tablica 2.

VISINA IZREČENE BEZUVJETNE KAZNE ZATVORA
ZA KAZNENO DJELO NASILNIČKOG PONAŠANJA U OBITELJI,
ČL. 215.A KZ-A, OD 2005. DO 2009.

	3-5 g.	2-3 g.	1-2 g.	6-12 mj.	3-6 mj.	2-3 mj.	1-2 mj.	30 dana	Ukupno
2005.	-	-	13	21	19	6	-	-	59
2006.	-	3	20	33	19	6	-	-	81
2007.	2	2	18	41	40	4	-	-	107
2008.	1	6	19	46	24	-	-	2	98
2009.	4	7	23	51	24	-	-	-	109
Ukupno	7	18	93	192	126	16	0	2	454

Kod bezuvjetne zatvorske kazne sudovi su u većini slučajeva izricali kazne zatvora koje se kreću oko zakonom propisanog minimuma. Najčešće je izričana kazna zatvora u rasponu od šest mjeseci do godine dana na koju otpada 42% ukupnog broja izrečenih bezuvjetnih zatvorskih kazni. Trend izricanja kazne zatvora u toj visini zadržao se i nakon što je izmjenama iz 2006. povišen

⁴⁴ U 2005. od ukupnog broja osuđenih u 102 slučaja izrečena je sigurnosna mjera obveznog liječenja od ovisnosti, dok je sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja izrečena u 25 slučajeva. Sljedeće godine broj izrečenih mjera porastao je na 190 kod sigurnosne mjere obveznog liječenja od ovisnosti, odnosno 33 kod obveznog psihijatrijskog liječenja. Državni zavod za statistiku, *Nasilje u obitelji 2001. – 2006*, Zagreb, 2008. Ovdje valja upozoriti na činjenicu da u praksi postoje znatni problemi u provođenju tih mjera te da se određeni broj izrečenih sigurnosnih mjera uopće ne izvršava. Na neadekvatne i nedovoljno precizne odredbe hrvatskog zakonodavstva koje se tiču primjene sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječenja upozorio je i Europski sud za ljudska prava u slučaju *Branko Tomašić i drugi protiv Republike Hrvatske* (46598/06). Više o presudi v. poglavlje 6.

zakonski minimum zatvorske kazne s tri na šest mjeseci zatvora. Druga po zastupljenosti je kazna zatvora od tri mjeseca do šest mjeseci.⁴⁵

4. NASILNIČKO PONAŠANJE U OBITELJI KAO PREKRŠAJ

Sankcioniranje nasilničkog ponašanja kao samostalne kažnjive radnje u hrvatsko zakonodavstvo uvedeno je Obiteljskim zakonom iz 1998. godine.⁴⁶ Unatoč dobrim namjerama zakonodavca, ova regulativa nije zaživjela u praksi. Navedena odredba predstavljala je samo mali korak naprijed jer se zbog niza neriješenih pitanja i praznina u tadašnjoj regulativi praktički nije mogla primijeniti. Naime, zbog nepostojanja odgovarajućih zakonskih propisa u slučaju kada bi žrtva prijavila obiteljsko nasilje, policija je mogla podnijeti samo prekršajnu prijavu zbog remećenja javnog reda i mira ako su za to ispunjeni svi preduvjeti.⁴⁷ Tek usvajanje Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji 2003. godine dovodi do značajnih pozitivnih pomaka u području razvoja prevencije i zaštite od nasilja u obitelji.⁴⁸ Navedeni Zakon prvi put na sveobuhvatan način regulira materiju nasilja u obitelji određujući pojam nasilja u obitelji, krug osoba koje se smatraju članovima obitelji, vrstu i svrhu prekršajnih sankcija i, što je posebno važno, sadržava odredbe o zaštiti ugroženih članova obitelji.

Unatoč pozitivnim iskustavima tijekom primjene Zakona, praksa je upozoravala na potrebu osiguranja više razine zaštite članova obitelji izloženih nasilju te je 2009. uslijedilo donošenje novog Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (u daljnjem tekstu: ZZNO).⁴⁹ Osim toga, novim ZZNO nastojale su se

⁴⁵ Broj takvih kazni sada je u opadanju, što je izravna posljedica izmjena i dopuna Kaznenog zakona iz 2006. godine kojima je minimum kazne zatvora za kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji povećan s tri na šest mjeseci.

⁴⁶ Članak 118. glasio je: *U obitelji je zabranjeno nasilničko ponašanje bračnog druga ili bilo kojeg punoljetnog člana obitelji*. U slučaju kršenja navedene odredbe bila je propisana kazna zatvora u trajanju od 30 dana (čl. 368.). Obiteljski zakon, Narodne novine, 162/1998.

⁴⁷ Da bi se nasilje u obitelji moglo podvesti pod remećenje javnog reda i mira, temeljni preduvjet bio je da nasilje u obitelji bude javno, tj. da se dešava na javnom mjestu. Drugim riječima, žrtva nasilja unutar četiri zida i dalje je bila bez pravne zaštite. Matijević Vrsaljko, Lj., *Ne želim živjeti u nasilju*, str. 20., dostupno na http://duga-zagreb.hr/attachments/097_vodic_preview.pdf.

⁴⁸ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Narodne novine, 116/2003.

⁴⁹ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Narodne novine, 137/2009., 14/2010., 60/2010. Novim ZZNO pooštrene su kazne za počinitelje nasilja u obitelji. Novčana kazna sada se može izreći u iznosu od najmanje 1.000,00 do najviše 50.000,00 kuna, dok je zakonski maksimum kazne zatvora povišen sa 60 na 90 dana zatvora (v. čl. 20. st. 2. ZZNO te čl. 33. st. 3. i čl. 35. st. 2. Prekršajnog zakona). Odredbu prema kojoj su propisane teže kazne za osobe koje ponove nasilje u obitelji imao je i prethodni ZZNO pa se u svezi s time postavilo pitanje značenja izra-

otkloniti nedorečenosti prethodnog zakona te pravno uređenje nasilja u obitelji uskladiti s odredbama drugih zakona koji su u međuvremenu stupili na snagu a tiču se navedene materije.⁵⁰

Kako prekršaj nasilničkog ponašanja u obitelji može počiniti samo član obitelji, u ZZNO propisan je krug osoba koje čine obitelj. U tu kategoriju osoba ulaze: žena i muškarac u braku, njihova zajednička djeca te djeca svakog od njih, žena i muškarac u izvanbračnoj zajednici,⁵¹ djeca svakoga od njih i njihova zajednička djeca, srodnici po krvi u ravnoj lozi bez ograničenja, srodnici po krvi u pobočnoj lozi zaključno s trećim stupnjem, srodnici po tazbini zaključno s drugim stupnjem u bračnoj i izvanbračnoj zajednici, osobe koje imaju zajedničku djecu, skrbnik i štićenik, udomitelj, korisnik smještaja u udomiteljskoj obitelji i članovi njihovih obitelji dok takav odnos traje. Važnu novinu predstavlja proširenje kruga osoba koje čine obitelj na ženu i muškarca koji su živjeli zajedno u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, djeca svakog od njih i njihova zajednička djeca ako su nakon prekida bračne ili izvanbračne zajednice povod sukoba bili bivši bračni ili izvanbračni odnosi.⁵² Naime, praksa je pokazala kako su slučajevi nasilja između bivših bračnih i izvanbračnih supružnika česti pa je na ovaj način popunjena dotadašnja zakonska praznina. Konačno, odredbe ZZNO primjenjuju se i na osobe koje prema posebnom propisu žive u istospolnoj zajednici.⁵³ Iz navedenog može se zaključiti kako aktualna regulativa pokriva širok krug osoba koje ulaze u kategoriju članova obitelji.

Prema ZZNO nasilje u obitelji svaki je oblik tjelesnog, psihičkog, spolnog i, što je novina u odnosu prema prethodnoj zakonskoj regulativi, ekonomskog nasilja. Pored ove opće formulacije, u ZZNO su navedeni primjeri tjelesnog,

za ponovi nasilje u obitelji. Drugim riječima, možemo li o ponovljenom nasilju govoriti samo ako o tome već postoji pravomoćna sudska odluka ili je dovoljno ako se u postupku dokaže postojanje ranijeg nasilja? Više o tome v. Žigante-Živković, Branka, Aktualna pitanja i praksa u primjeni Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, 2009., str. 37., dostupno na http://www.pravo.hr/_download/repository/Radni_materijali.pdf.

⁵⁰ Prekršajni zakon, Narodne novine, 107/2007., Zakon o ravnopravnosti spolova, Narodne novine, 82/2008. V. Prijedlog Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb, 2009.

⁵¹ U praksi prekršajnih sudova u postupcima zbog nasilja u obitelji javio se problem utvrđivanja postojanja izvanbračne zajednice. Prvotno, taj se problem rješavao tako da se na samo trajanje izvanbračne zajednice primjenjivao Obiteljski zakon, no kasnije se odustalo od definicije izvanbračne zajednice po Obiteljskom zakonu te je zaključkom Odjela javnog reda i mira i javne sigurnosti VPS RH od 30. studenoga 2007. određeno: "U slučaju primjene čl. 3. u svezi s čl. 18. ZZNO, izvanbračna zajednica ne mora trajati 3 odnosno 2 godine, već je za činjenicu postojanja izvanbračne zajednice dovoljno da traje dulje vrijeme, što se treba utvrditi u konkretnom predmetu, i to samo ukoliko je sporna."

⁵² Čl. 3. st. 1. i 2. ZZNO.

⁵³ V. Zakon o istospolnim zajednicama, Narodne novine, 116/2003.

psihičkog, spolnog i ekonomskog nasilja koji se osobito smatraju nasiljem u obitelji.⁵⁴ U usporedbi s prethodnim zakonskim rješenjima postojeća odredba je proširena, preciznija je i određenija pa će njezina primjena u praksi zasigurno otkloniti barem dio dvojbi i nejasnoća koje su proizlazile iz dotadašnje zakonske regulative.

4.1. Statistički podaci

Tablica 3.

BROJ PUNOLJETNIH POČINITELJA PREKRŠAJA NASILJA U OBITELJI 2005. - 2009.

	Okrivljeni	Proglašeni krivima
2005.	8 930	7 482
2006.	11 504	9 121
2007.	12 448	9 811
2008.	14 069	10 869
2009.	15 225	11 542

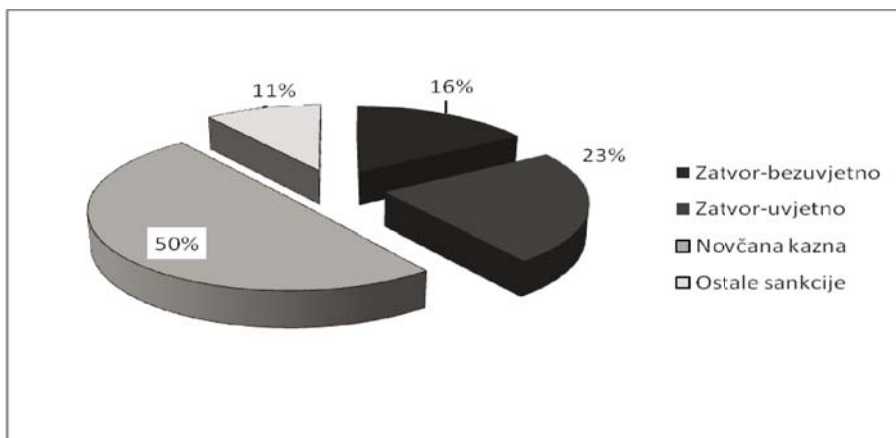
U proteklih pet godina broj okrivljenih zbog nasilja u obitelji u konstantom je porastu. Broj osoba proglašениh krivima zbog nasilja u obitelji povećao se čak 70%. Unatoč tome treba biti oprezan s odnosom prema zaključku kako je u navedenom razdoblju riječ isključivo o eskalaciji obiteljskog nasilja. Naime,

⁵⁴ Čl. 4. ZZNO: Nasilje u obitelji je svaki oblik tjelesnog, psihičkog, spolnog ili ekonomskog nasilja, a osobitno: tjelesno nasilje, odnosno primjena fizičke sile bez obzira je li nastupila tjelesna ozljeda ili nije; tjelesno kažnjavanje i drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci u odgojne svrhe; psihičko nasilje, odnosno primjena psihičke prisile koja je prouzročila osjećaj straha, ugroženosti, uznemirenosti ili povrede dostojanstva, verbalno nasilje, verbalni napadi, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima ili na drugi način grubo verbalno uznemiravanje, uhođenje ili uznemiravanje preko svih sredstava za komuniciranje ili preko elektroničkih i tiskanih medija ili na drugi način ili komuniciranja s trećim osobama, protupravna izolacija ili ugrožavanje slobode kretanja (u daljnjem tekstu: uhođenje i uznemiravanje); spolno nasilje, odnosno spolno uznemiravanje; ekonomsko nasilje pod kojim se podrazumijeva oštećenje ili uništenje osobne i zajedničke imovine ili zabrana ili onemogućavanje korištenja osobne i zajedničke imovine ili pokušaj da se to učini te oduzimanje prava ili zabrana raspolaganja osobnim prihodima ili imovinom stečenom osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja ili rada, prisiljavanje na ekonomsku ovisnost, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i skrb o djeci ili drugim uzdržavanim članovima zajedničkog kućanstva.

navedene brojke valja promatrati i u svjetlu sve veće osviještenosti žrtava obiteljskog nasilja da se mogu suprotstaviti nasilju, čemu su zacijelo pridonijele različite i brojne aktivnosti koje se u posljednjem desetljeću poduzimaju na međunarodnoj i nacionalnoj razini.⁵⁵

Graf 2.

STRUKTURA IZREČENIH PREKRŠAJNIH SANKCIJA
ZA NASILJE U OBITELJI 2005. - 2009.

Ovdje valja upozoriti kako su dosadašnja praksa i istraživanja pokazali da sudovi počiniteljima nasilničkog ponašanja najčešće kao prekršajnu sankciju izriču novčanu kaznu, a nakon nje slijedi uvjetna kazna zatvora. Bezuvjetna zatvorska kazna zastupljena je u 16% slučajeva, dok je u preostalih 11% izrečena neka druga sankcija (uglavnom je riječ o opomeni). Upravo se novčana kazna čini najmanje prikladnom za počinitelje nasilja u obitelji. Naime, uz nju se često veže egzistencijalni problem obitelji, a na nj upozoravaju i same žrtve smatrajući da su plaćanjem novčane kazne kažnjene i one same.⁵⁶

⁵⁵ Vijeće Europe je radi poticanja mjera prevencije i borbe protiv nasilja nad ženama 2007. i 2008. godinu posvetilo provedbi Kampanje za borbu protiv nasilja nad ženama, uključujući i nasilje u obitelji, te pozvalo sve države članice da se aktivno uključe u provedbu te aktivnosti. I RH se aktivno uključila u provedbu te kampanje na nacionalnoj razini. Valja ovdje istaknuti i značajan doprinos ženskih udruga u RH koje su svojim aktivnostima zacijelo osnažile žrtve da prijavljuju nasilje u obitelji i pridonijele da problematika obiteljskog nasilja izađe iz privatnosti domova.

⁵⁶ Nacrt Prijedloga Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb, lipanj 2009., str. 2.

S obzirom na to da je broj počinitelja nasilja u obitelji u stalnom porastu, a podaci pokazuju kako se recidivizam kod počinitelja ovog kaznenog djela kreće između 10 i 20%,⁵⁷ postavlja se pitanje može li se izricanjem novčane kazne i uvjetne osude ostvariti generalnopreventivna svrha kažnjavanja. Treba ovdje naglasiti da se zaštitne mjere propisane ZZNO s ciljem otklanjanja uzroka nasilničkog ponašanja u praksi nisu uvijek provodile.⁵⁸ S obzirom na navedeno može se zaključiti da izricanje sankcija samo po sebi, bez odgovarajućeg tretmana s počiniteljem nasilja, ne može dugoročno riješiti problem obiteljskog nasilja.

5. RAZGRANIČENJE KAZNENOG DJELA NASILNIČKOG PONAŠANJA U OBITELJI OD NASILJA U OBITELJI KAO PREKRŠAJA

Aktualna zakonska regulativa u RH nasilničko ponašanje u obitelji normira dvostruko, i kao prekršaj i kao kazneno djelo. Takva situacija sama po sebi ne bi bila problem kada bi postojala jasna crta razgraničenja između nasilničkog ponašanja kao prekršaja i nasilničkog ponašanja kao kaznenog djela. Međutim, zakonski opisi nasilničkog ponašanja u obitelji u Kaznenom zakonu i ZZNO ne daju nam osnovu za takvo razgraničenje, iako je ono nužno iz više razloga.

S aspekta pravne sigurnosti razgraničenje između prekršaja i kaznenog djela bitno je zbog vrlo velike razlike u propisanoj kazni. Dok za počinjeni prekršaj maksimalna kazna iznosi 90 dana zatvora, minimalna kazna koja je propisana za kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji dvostruko je veća i iznosi šest mjeseci. Kada pri tome istaknemo da se počinitelju kaznenog djela može izreći kazna zatvora u trajanju od pet godina, postaje jasno značenje određivanja granice između prekršaja i kaznenog djela.

⁵⁷ Tako je recidivizam među osuđenim osobama za nasilničko ponašanje u 2005. iznosio 17%, dok je 2006. i 2007. bilo oko 18% počinitelja prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji koji su prije već bili prekršajno kažnjavani. U 2008. godini od ukupnog broja okrivljenih punoljetnih osoba njih 15% bilo je prije kažnjavano, dok se u 2009. godini taj postotak smanjio na 10%. Državni zavod za statistiku, Počinitelji prekršaja u 2005., 2006., 2007., 2008. i 2009.

⁵⁸ Tako se zaštitna mjera psihosocijalnog tretmana propisana još ZZNO iz 2003. nije provodila jer nije bilo licenciranih osoba za njezino provođenje. Ugovore s ovlaštenim osobama za provođenje ove mjere nadležno ministarstvo zaključilo je tek 2008. godine. Zaštitna mjera obveznog liječenja od ovisnosti također je izazvala dvojbe u praksi oko pitanje je li za njezino izricanje nužno prethodno provesti vještačenje ili je dovoljno da činjenice utvrđene u postupku upućuju na potrebu njezina izricanja. Najčešći prigovor u pogledu primjene zaštitne mjere udaljenja iz stana, kuće ili drugog stambenog objekta bio je taj što je navedene prostore najčešće napuštala žrtva, a ne počinitelj nasilja. O zaštitnim mjerama i problemima koji su se pokazali u njihovu provođenju v. Žigante-Živković, op. cit., str. 35.-36.

Pitanje razgraničenja prekršaja i kaznenih djela posebno je postalo aktualno nakon što je Europski sud za ljudska prava u predmetu *Maresti protiv Hrvatske* donio presudu temeljem koje je RH dužna nakaditi štetu zbog povrede prava da se ne bude dva puta suđen ili kažnjen u istoj stvari zajamčenog u odredbi članka 4. Protokola 7. uz Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.⁵⁹ S obzirom na to da ova presuda Europskog suda onemogućava konsektivno vođenje prekršajnog i kaznenog postupka za kažnjiva djela koja se temelje na identičnim ili bitno istim činjenicama, tijela kaznenog progona moraju se odlučiti je li u konkretnom slučaju riječ o prekršaju ili o kaznenom djelu. Ta njihova odluka mora se temeljiti na jasnim i unaprijed propisanim kriterijima. Takvi kriteriji nisu sadržani u aktualnoj zakonskoj regulativi kojom je regulirano nasilje u obitelji. Kao što je prethod-

⁵⁹ Presuda Europskog suda za ljudska prava *Maresti protiv Hrvatske*, 55759/07, 25. lipnja 2009., dostupna je na službenoj web stranici Suda, na adresi: <http://www.echr.coe.int/echr>. Radi lakšeg razumijevanja presude Europskog suda, ukratko će se izložiti slučaj. U prekršajnom postupku podnositelj zahtjeva proglašen je krivim jer se pod utjecajem alkohola na javnom mjestu ponašao na naročito drzak i nepristojan način, pri čemu je vrijeđao građane i narušavao njihov mir, te je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od četrdeset dana (v. Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira, Narodne novine, 5/1990., 30/1990., 47/1990., 29/1994.). Pored prekršajnog postupka, protiv podnositelja zahtjeva pokrenut je i kazneni postupak u kojem ga se teretilo za kazneno djelo nanošenja teških tjelesnih ozljeda. I u tom postupku podnositelj zahtjeva biva proglašen krivim, a u izrečenu kaznu uračunata mu je kazna iz prekršajnog postupka. Prilikom ocjene o postojanju povrede prava da se ne bude dva puta suđen ili kažnjen u istoj stvari, Europski sud za ljudska prava morao je ocijeniti jesu li kažnjiva djela za koja je podnositelju zahtjeva suđeno u prekršajnom i kaznenom postupku ista kažnjiva djela. Činjenica je kako je utvrđivanje identiteta kažnjivih djela jedno od najsloženijih pitanja primjene načela *ne bis in idem* te da ni praksa ESLJP nije uvijek dosljedna u razmatranju tog pitanja (usp. slučajeve *Gradinger protiv Austrije* i *Oliveira protiv Švicarske*). Prilikom odlučivanja u slučaju *Maresti* Sud se pozvao na prije utvrđene kriterije u predmetu *Zolotukhin protiv Rusije* prema kojima načelo *ne bis in idem* zabranjuje progon ili suđenje za drugo “kažnjivo djelo” ako ono proizlazi iz identičnih ili bitno istih činjenica. Dakle, Sud je kao polazište za ocjenu primjene načela *ne bis in idem* uzeo činjenični supstrat, a ne zakonsku klasifikaciju djela. U slučaju *Maresti protiv Hrvatske* sud je zaključio kako zakonski opis prekršaja ne sadržava nanošenje tjelesne ozljede, koje, s druge strane, predstavlja ključni element kaznenog djela teške tjelesne ozljede. Međutim, kako je Prekršajni sud izriječno utvrdio da je podnositelj zahtjeva kriv, između ostalog, i za zadavanje udarca u glavu i po cijelom tijelu oštećenika, Europski sud zaključuje da je fizički napad bio sastavni element prekršaja za koji je podnositelj zahtjeva proglašen krivim, bez obzira na to što nanošenje teške tjelesne ozljede uopće ne ulazi u zakonski opis prekršaja za koji je osuđen. Kako je i u kaznenom postupku podnositelj proglašen krivim, između ostalog, i za udarce zadane oštećeniku, Europski sud je zaključio da su kažnjiva djela za koje je podnositelju zahtjeva suđeno u prekršajnom i kaznenom postupku ista djela. Za detaljnu analizu presude u predmetu *Maresti protiv Hrvatske* vidi Ivičević-Karas, Elizabeta, Povodom presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Maresti protiv Hrvatske* – analiza mogućeg utjecaja na reformu prekršajnog prava u Republici Hrvatskoj, str. 1-19., dostupno na http://www.pravo.hr/_download/repository/Radni_materijali.pdf.

no rečeno, modaliteti radnje nasilničkog ponašanja u obitelji kao prekršaja i kao kaznenog djela u osnovi su isti. Jedina razlika sadržana je u tome što kazneno djelo kao posljedicu propisuje dovođenje člana obitelji u ponižavajući položaj, no kako ni u pogledu tumačenja tog elementa ne postoje jedinstveni standardi, ni taj element ne može pomoći pri razgraničenju kaznenog djela nasilničkog ponašanja od istoimenog prekršaja. Ovim pitanjem bavio se i Vrhovni sud koji osnovu razlikovanja traži u intenzitetu radnje navodeći kako je nužno da radnja *bude određenog intenziteta, većinom da se ponavlja u određenim vremenskim razmacima (koji ne smiju biti predugi), pri čemu njen modus operandi može i varirati*.⁶⁰ I kod tog tumačenje Vrhovnog suda ostaje otvoreno pitanje mjerila temeljem kojeg bi se taj intenzitet odredio, no kriterij ponavljanja nasilničkog ponašanja je odrediv pa ga valja ozbiljno razmotriti.

Kada se detaljnije analizira sudska praksa, i dalje ostaje nejasno zašto se neka nasilnička ponašanja u obitelji tretiraju kao prekršaji, a druga kao kaznena djela. Tako je, primjerice, kao prekršaj tretirano ponašanje okrivljenika koji je pod vidnim utjecajem alkohola vikao i verbalno vrijeđao svoju suprugu te je uhvatio rukama za vrat i snažno stisnuo. Potom je otišao u kuhinju, uzeo nož, prišao supruzi te je primio jednom rukom za kosu, a drugom u kojoj je držao nož mahao joj ispred glave govoreći: "Ovako ću ja tebe ubiti, tako koljem svinje". Nakon toga bacio je nož udaljavši se govoreći "Nije još došlo tvoje vrijeme, ali doći će". Okrivljenik je prethodno već dva puta pravomoćno bio osuđivan zbog nasilja u obitelji na štetu svoje supruge, a u ovom postupku izrečena mu je kazna zatvora u trajanju od 20 dana te zaštitne mjere obveznog psiho-socijalnog tretmana i obveznog liječenja ovisnosti o alkoholu u trajanju od dva mjeseca te zabranu približavanja žrtvi nasilja u trajanju od jednog mjeseca.⁶¹ Prekršajni postupak vođen je i protiv okrivljenika koji je, došavši kući u 4.30 sati u vidno alkoholiziranom stanju, probudio suprugu i od nje zatražio da mu skuha puding. Nakon što mu je supruga rekla da nema šećera, okrivljenik ju je verbalno napao, vičući i psujući, te napravio nered prevrnuvši stolce u kuhinji i razbivši tanjur, da bi potom suprugu počeo udarati nogama i rukama po tijelu. U tom trenutku iz spavaće sobe izašla su malodobna djeca koja su prisustvovala navedenom događaju moleći okrivljenog da ne tuče i ne vrijeđa njihovu majku, no okrivljenik se i dalje nasilno ponašao te uhvatio suprugu za kosu i njenom glavom udrao o zid psujući je i vrijeđajući.⁶² U ovom predmetu okrivljeniku je izrečena novčana kazna u iznosu od 6.500,00 kn i zaštitna mjera obveznog psiho-socijalnog tretmana u trajanju od šest mjeseci. S druge strane, za kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji osuđen je T. B. koji je u razdoblju od četiri mjeseca u alkoholiziranom stanju u dva navrata

⁶⁰ VS RH, III-Kr-149/08-3.

⁶¹ Prekršajni sud, II-JR-1867/06.

⁶² Prekršajni sud, J-3351/04-MB.

vrijeđao svoju majku raznim pogrđnim riječima, psujući joj majku, govoreći joj da će je razbiti, a potom i fizički nasrnuo na nju tako da ju je udario šakom u lice te otvorenim dlanom po licu. Okrivljeniku je izrečena uvjetna osuda i sigurnosna mjera obveznog liječenja ovisnosti od alkohola.⁶³ Za kazneno djelo osuđen je i L. H. jer je u više navrata oštećenicu bezrazložno vrijeđao, a 3. rujna 2008., nakon što mu je oštećenica odbila dati 20,00 kn, vrijeđao ju je nazvavši je pogrđnim imenima. Nakon toga je pred vrata sobe prolio jestivo ulje i pokušao ga zapaliti, pa nakon što je oštećena ugasila vatru, L. H. je uzeo kuhinjski nož i počeo trčati za oštećenicom koja je pobjegla iz stana. Okrivljeniku je za ovo kazneno djelo sud izrekao uvjetnu osudu sa zaštitnim nadzorom i sigurnosnu mjeru obveznog liječenja ovisnosti od alkohola.⁶⁴ S obzirom na činjenice utvrđene u tim postupcima, teško je dati jasan odgovor na pitanje zašto su prva dva slučaja tretirana kao prekršaji, a druga dva kao kaznena djela. Može se reći da je prvi slučaj, iako tretiran kao prekršaj, najteži, budući da je žrtva bila izložena verbalnom nasilju (vrijeđanju), fizičkom nasilju (uhvatio ju je rukama za vrt i snažno stisnuo) i psihičkom nasilju (prijetnja da će je usmrtiti). Povrh toga, riječ je o okrivljeniku koji je prije već dva puta bio osuđivan zbog nasilja u obitelji. S obzirom na utvrđene činjenice bilo bi očekivati da je ovdje riječ o kaznenom djelu, a ne prekršaju. Nadalje, kada usporedimo sljedeća dva slučaja (J-3351/04-MB i VII-KO-1896/08), vidjet ćemo da su predmeti, iako su vođeni različiti postupci, sadržajno veoma slični. U oba slučaja okrivljenik je vrijeđao žrtvu i udario je nogama i rukama po cijelom tijelu (prekršajni postupak), odnosno udario žrtvu šakom u lice te otvorenim dlanom po licu (kazneni postupak). Štoviše, u slučaju za koji se vodio prekršajni postupak otegotnim se može smatrati što su nasilju prisustvovala maloljetna djeca. Stoga nije jasno po kojem je kriteriju jedan slučaj završio na prekršajnom, a drugi na kaznenom sudu.

Nadalje, treba primijetiti da je puno veći broj nasilničkih ponašanja u obitelji tretiran kao prekršaj nego kao kazneno djelo. Tako je u promatranom razdoblju od 2005. do 2009. broj osoba okrivljenih u prekršajnom postupku višestruko veći od broja osoba optuženih za kazneno djelo.⁶⁵ Razlog tome možda se može pronaći i u stavu da su prekršajni postupci brži, jednostavniji te da će se njima osigurati efikasnija zaštita članova obitelji ugroženih i izloženih nasilju zato što ZZNO predviđa niz zaštitnih mjera usmjerenih ka trenutačnom zaustavljanju nasilja i zaštiti žrtve.⁶⁶

⁶³ Kazneni sud, VII-KO-1896/08.

⁶⁴ Kazneni sud, XXIII-KO-1162/09.

⁶⁵ Ukupno je za kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji bilo prijavljeno 5 629, optuženo 3 854, a osuđeno 3 094 osoba, dok je u prekršajnom postupku bilo okrivljeno čak 62 176 osoba, od čega je njih 48 825 proglašeno krivima. Državni zavod za statistiku, Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2005.-2009., Počinitelji prekršaja u 2005.-2009.

⁶⁶ Sukladno odredbama ZZNO, sud počinitelju nasilja u obitelji može izreći zaštitne mjere kojih je svrha, u prvom redu, preventivna – spriječiti nasilje u obitelji, osigurati nužnu zaštitu

6. ZAŠTITA ŽRTAVA OBITELJSKOG NASILJA U RH U SVJETLU ODLUKA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Svaka rasprava o obiteljskom nasilju nužno uključuje problematiku zaštite žrtava obiteljskog nasilja. Naime, iskustva su pokazala da obiteljsko nasilje, u pravilu, ima uzlaznu liniju pa nakon relativno blagih oblika nasilja slijede oni puno teži te da nije riječ o izoliranim incidentima, nego o periodično ponavljanim aktima nasilja. Kada se tome još pridoda da je u slučaju obiteljskog nasilja uvijek riječ o aktu nasilja fizički nadmoćne osobe nad slabijom, jasno je zašto se upravo ovdje u prvi plan stavlja zaštita žrtve.

Nužnost da se žrtvama obiteljskog nasilja pruži posebna, dodatna zaštita razlog je i usvajanja posebne pravne regulative u ovom području.⁶⁷ Zaštita

zdravlja i sigurnosti osobe koja je izložena nasilju, otkloniti okolnosti koje pogoduju ili poticajno djeluju na počinjenje novog prekršaja, a sve to radi otklanjanja ugroženosti osoba izloženih nasilju i drugih članova obitelji. ZZNO propisuje šest zaštitnih mjera, a među njima valja upozoriti na mjeru zabrane približavanja žrtvi nasilja u obitelji, zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju i udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora koje su specifične po tome što se, pod određenim uvjetima, mogu primijeniti i prije pokretanja prekršajnog postupka. Pored navedenih zaštitnih mjera, ZZNO kao jednu od mogućnosti zaštite žrtve od nasilja u obitelji propisuje da će radi zaštite i osiguranja osobe izložene nasilju nadležni sud izdati nalog policiji da otprati osobu izloženu nasilju u kuću, stan ili dugi stambeni prostor radi uzimanja njezinih osobnih stvari i osobnih stvari dugih osoba koje su s njom napustile prostor, koje su nužne za zadovoljenje svakodnevnih potreba. ZZNO nadalje propisuje kako se u svim postupcima vezanim za nasilje u obitelji primjenjuju i odredbe Prekršajnog zakona, Zakona o kaznenom postupku i Zakona o sudovima za mladež. Drugim riječima, sve mjere zaštite predviđene za žrtve prekršaja i kaznenih djela propisane u navedenim zakonima mogu se analogno primijeniti i na žrtve obiteljskog nasilja.

⁶⁷ Kako je kod nasilja u obitelji nužno zaštitu žrtvi pružiti odmah, posebna pozornost posvećena je mjerama kojima se nasilnika trenutačno odvaja od žrtve. Upravo su zakonska rješenja koja su omogućavala da se mjere zaštite izreknu prije pokretanja bilo kakvog postupka izazvala brojne polemike. Takve rasprave bile su aktualne i u pogledu mjera zaštite sadržanih u ZZNO. Povodom Prijedloga za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (Narodne novine, 116/2003.) o navedenim mjerama očitovao se Ustavni sud. U prijedlogu predlagatelj osporava, između ostalog, i članak 17. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji smatrajući da se tom odredbom provode sankcije i prije nego je ustanovljena bilo kakva krivnja, što je nerazmjerno svrsi zaštitnih mjera i suprotno članku 16. stavku 2. Ustava. Vezano uz taj prijedlog Ustavni sud je zaključio sljedeće: *Uvažavajući činjenicu da se izricanjem zaštitne mjere samostalno i bez izricanja kazne odnosno druge prekršajne sankcije u određenoj mjeri ograničavaju prava okrivljenika, zakonodavac je propisao da se takvo rješenje može donijeti samo zbog otklanjanja izravne životne ugroženosti osoba izloženih nasilju i drugih članova obitelji. Uz to, da bi ostalo na snazi takvo rješenje, zakonodavac je propisao uvjet da se u roku od tri dana, od dana donošenja rješenja o zaštitnoj mjeri, mora podnijeti zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka, u suprotnom, sud će to rješenje staviti izvan snage. Imajući u vidu svrhu zaštitnih mjera, osporenom odredbom propisani razlog zbog kojeg sud može*

žrtava obiteljskog nasilja u RH vezana je uz vođenje prekršajnog ili kaznenog postupaka u okviru kojih je predviđen niz mjera kojima se na izravan ili neizravan način štite žrtve obiteljskog nasilja. O tome jesu li one dostatne za zaštitu ili nisu postoje različiti stavovi.⁶⁸ Međutim, iz presuda Europskog suda za ljudska prava *Branko Tomašić i drugi protiv Republike Hrvatske*⁶⁹ i *A. protiv Republike Hrvatske*⁷⁰ nedvojbeno je da se postojeća zakonska rješenja ne provode na adekvatan način u domaćoj sudskoj praksi.

Tako je temeljem presude *Branko Tomašić i drugi protiv Republike Hrvatske* RH dužna nadoknaditi štetu zbog povrede prava na život zajamčenog u odredbi čl. 2. EKLJP.⁷¹ Naime, Općinski sud u Čakovcu osudio je M.M. zbog kaznenog djela prijetnje na kaznu zatvora u trajanju od pet mjeseci i izrekao mu sigurnosnu mjeru obveznog psihijatrijskog liječenja. Protekom nešto više od mjesec dana nakon izdržane zatvorske kazne M.M. je ustrijelio M.T., njihovu kćer i sebe. Povodom ovog događaja roditelji te braća i sestre preminule podnijeli su zahtjev Europskom sudu za ljudska prava zbog povrede prava na život zajamčenog u čl. 2. EKLJP. Europski sud je povodom ovog zahtjeva razmatrao aspekte preventivne pozitivne obveze države koja nastaje u slučajevima kada je država znala ili trebala znati za postojanje stvarne i

određene zaštitne mjere izreći samostalno i bez izricanja kazne, odnosno druge prekršajne sankcije, kao i postupak u kojem sud takvo rješenje može donijeti, Ustavni sud ocjenjuje da je izricanje zaštitne mjere prije pokretanja prekršajnog postupka kako je to propisano ospornom odredbom usmjerenom na legitimni cilj i razmjerno naravi potrebe za ograničenjem prava okrivljenika. Sukladno navedenome, Ustavni sud utvrđuje da nisu osnovani navodi predlagatelja o nesuglasnosti članka 17. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji s člankom 16. stavkom 2. Ustava. V. Rješenje Ustavnog suda RH, U-I-2744/2003 od 8. veljače 2006., Narodne novine, 20/2006.

⁶⁸ Usp. Vračan, Sandra, Procesnopravne mjere protiv počinitelja obiteljskog nasilja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 16, 1/2009., str. 206., i Žigante-Živković, op. cit., str. 38.

⁶⁹ Iako je u konkretnom slučaju počinitelj bio osuđen zbog kaznenog djela prijetnje, ovaj predmet ima značajne implikacije u pogledu zaštite žrtava obiteljskog nasilja. O obvezi države da pruži zaštitu žrtvama obiteljskog nasilja Europski sud je raspravljao i u slučajevima *Opuz v. Turkey*, *Airey v. Ireland*, *Bevacqua v. Bulgaria* i *Kontrova v. Slovakia*. Sve citirane presude Europskog suda za ljudska prava dostupne su na službenoj web stranici Suda, na adresi: <http://www.echr.coe.int/echr>.

⁷⁰ Presuda je objavljena sredinom listopada pa u trenutku pisanja ovog rada još uvijek nije konačna, što znači da Hrvatska još uvijek može zatražiti njezino preispitivanje koje može rezultirati i drugačijom odlukom.

⁷¹ Povredu članka 2. Konvencije Europski sud je utvrdio i u slučaju *Kontrova protiv Slovačke* koji se odnosi na nasilje u obitelji. U tom predmetu, bivši suprug je, nakon serije prijetnji i nasilja nad bivšom suprugom i dvoje djece, ubio djecu, a potom i sebe. Europski sud je utvrdio kako je nesporno da je policija znala za stanje u obitelji jer je supruga redovito nasilje prijavljivala, no unatoč obvezama, policija je propustila poduzeti niz mjera. I Vrhovni sud Slovačke utvrdio je postojanje izravne veze između propusta policije i tragične posljedice.

neposredne opasnosti za život određenog pojedinca, ali je propustila poduzeti mjere u okviru svojih ovlasti da bi tu opasnost otklonila.⁷² Prema tome, ključna načela u definiranju postojanja takve obveze jesu predvidljivost događaja, odnosno ispunjenje uvjeta da su vlasti znale ili morale znati za postojanje stvarne i neposredne opasnosti za život određenog pojedinca te razumnost preventivnih mjera koje u takvim slučajevima poduzimaju državna tijela, odnosno propuštanje poduzimanja mjera koje bi otklonile tu opasnost.

U ovom predmetu Europski sud je utvrdio da je sporni događaj bio predvidljiv, tj. da su temeljem utvrđenja iz sudskog postupka i nalaza i mišljenja psihijatra domaće vlasti znale da su prijetnje M. M. ozbiljne, zbog čega je i osuđen na bezuvjetnu zatvorsku kaznu, te da trebaju poduzeti sve razumne mjere kako bi se ugrožene osobe zaštitile. Prilikom razmatranja pitanja jesu li mjerodavne vlasti poduzele sve razumne mjere za zaštitu života, Europski sud je zaključio kako protiv M.M. nikada nije naložena pretraga stana i vozila iako je prijetio uporabom bombe. Nadalje, Sud navodi kao Vlada RH nije dokazala da je mjera obveznog psihijatrijskog liječenja koju je sud odredio za M.M. uistinu i pravilno provedena.⁷³ Iz raspoloživih dokumenata proizlazi da se liječenje M.M. u zatvoru sastojalo od razgovora sa zatvorskim osobljem od kojih nitko nije bio psihijatar. Posebno je Sud istaknuo činjenicu da puštanju osuđenika iz zatvora nije prethodila procjena postoji li i dalje opasnost od ponavljanja djela iako su sudovi prijetnje shvatili ozbiljno te je u psihijatrijskom izvješću izričito utvrđeno da postoji snažna vjerojatnost da

⁷² Standardi za utvrđivanje postojanja preventivne pozitivne obveze države da zaštiti pojedince od nasilja drugih pojedinaca utvrđeni su u slučaju *Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*. Treba istaknuti da je Sud naglasio kako je riječ o obvezi koja nije apsolutna i da je valja tumačiti na način koji neće nametati nemogući ili nerazmjern teret vlastima. Ova obveza države treba biti tumačena tako da se uzmu u obzir kako potreba utvrđivanja prioriteta prilikom raspoređivanja policijskih snaga tako i odredbe Konvencije o poštovanju prava osumnjičenika. Zato svaka tvrdnja o ugroženosti života ne nameće automatski zahtjev na poduzimanje mjera za sprječavanje njezina ostvarivanja. Prema tome, za postojanje ovakve obveze ključno je da su vlasti znale ili morale znati da postoji stvarna i neposredna opasnost za život određenog pojedinca i da su propustile poduzeti potrebne mjere. S obzirom na navedena ograničenja, Europski sud je rijetko donosio odluke o povredi čl. 2. Konvencije zbog utvrđene preventivne pozitivne obveze države.

⁷³ Sud je detaljno analizirao zakonsko uređenje i primjenu sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječenja u praksi te upozorio na niz nedostataka postojećeg rješenja. Između ostalog, Sud je upozorio na činjenicu da kad je odluka o određivanju obveznog psihijatrijskog liječenja postala pravomoćna, M.M. je u pritvoru već proveo dva mjeseca i 25 dana. Kako je osuđen na kaznu zatvora od pet mjeseci, njegovo psihijatrijsko liječenje do puštanja iz zatvora moglo je trajati samo dva mjeseca i 5 dana. Sud smatra da psihički problemi M.M. teško da su se uopće mogli riješiti u tako kratkom roku. Sud je također primijetio da su propisi koji uređuje provedbu mjere obveznog psihijatrijskog liječenja vrlo općenite naravi i kao takvi ostavljaju velike diskrecijske ovlasti zatvorskim vlastima.

može doći do ponavljanja djela.⁷⁴ S obzirom na navedeno sud smatra da nisu poduzete odgovarajuće mjere kako bi se smanjila vjerojatnost da će M.M. ostvariti svoje prijetnje nakon puštanja iz zatvora.

Sud je u ovom predmetu posebno razmatrao je li država imala dodatnu pozitivnu obvezu ispitati kaznenu odgovornost bilo kojeg državnog službenika uključenog u taj slučaj. Ne isključujući eventualnu odgovornost države, Sud je naglasio kako ovdje nije ključna pojedinačna odgovornost državnog službenika, već *da je glavni prigovor usmjeren na manjkavost nacionalnog sustava zaštite života ljudi od postupka opasnih kriminalaca koji su kao takvi prepoznati od strane mjerodavnih vlasti i postupanje prema takvim pojedincima*. Međutim, i u tom kontekstu naglašavajući potrebu žurnog osiguravanja efikasne policijske zaštite žrtvi, sudac Nicolaoua ističe: *da su odgovorni pažljivo razmotrili situaciju, onda bi bilo jasno da je, nakon puštanja M.M. iz zatvora, žrtvama ubojstva bila prijeko potrebna policijska zaštita, bez koje su ostali u smrtnoj opasnosti. Žalosno je što ništa nije učinjeno u tom smjeru, i što, kako se čini, nitko nije ni na koji način odgovarao. U takvim okolnostima pojedinačni propust ne bi se trebao potpuno zanemariti zbog nesavršenosti regulatornih odredba koje se odnose na izvršenje naloga za psihijatrijsko liječenje*.⁷⁵

Drugi slučaj pred Europskim sudom odnosi se na nedavno usvojenu presudu u predmetu *A. protiv Hrvatske* temeljem koje je RH dužna naknaditi štetu zbog povrede prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života zajamčenog u odredbi čl. 8. EKLJP. U citiranom predmetu protiv supruge podnositeljice zahtjeva bilo je pokrenuto više prekršajnih postupaka zbog nasilja u obitelji te kaznenih postupaka za kazneno djela nasilničkog ponašanja u obitelji, zapuštanja i zlostavljanja djeteta i maloljetne osobe te zbog kaznenih djela prijetnje podnositeljici zahtjeva, policijskom službeniku i sutkinji koja je vodila kazneni postupak protiv njega. Unatoč nizu mjera i sankcija koje su

⁷⁴ O problemu nedostatne regulativne počinitelja kaznenih djela kojima je bila izrečena sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja, a kod kojih postoji opasnost za okolinu i nakon što su izdržali zatvorsku kaznu, upozorili su Sušić, E., Pleše, S., Aktualni problemi primjene i provođenja sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječenja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 13, 2/2006., str. 929.

⁷⁵ U ovoj presudi također je upozoreno na domaću sudsku praksu prema kojoj ako ovlaštena osoba pogriješi, odgovornost države za naknadu štete postoji samo ako se dokaže namjera da se trećoj osobi prouzroči šteta. Takvo ograničenje nije u skladu s praksom Europskog suda po kojoj odgovornost državnih službenika može postojati i kada je štetna posljedica rezultat njihova nemara.

izrečene u kaznenom⁷⁶ i prekršajnom postupku,⁷⁷ većina njih nije provedena.⁷⁸ Naime, u razdoblju od pet godina niti jedna presuda izrečena zbog nasilja u obitelji i prijetnji supruzi, pa tako ni ona o bezuvjetnoj kazni zatvora, nije izvršena. Sud je B. izrekao i zaštitnu mjeru zabrane približavanja žrtvi, no nasilnik je bio uporan do te mjere da je unajmio privatnog detektiva koji je otkrio adresu na koju su se A. i dijete sklonili nakon što su napustili sklonište za žrtve nasilja. Nakon toga žrtva je od suda tražila izricanje dodatne zaštitne mjere zabrane uznemiravanja ili uhođenja, no sud ju je odbio s obrazloženjem da nije dokazano da je u neposrednoj životnoj opasnosti. Na kraju nasilnik završava u zatvoru, no ne zbog niza kaznenih djela i prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji počinjenih na štetu supruge, nego zbog prijetnje sutkinji. Europski sud je u predmetu *A. protiv Hrvatske* utvrdio kako su nacionalni sudovi izricanjem različitih mjera (pritvora, psiho-socijalnog tretmana i drugih zaštitnih mjera, mjera opreza, obveznog psihijatrijskog liječenja, novčane kazne, kazne zatvora) pokazali da te mjere smatraju prikladnim i nužnim radi rješavanja slučaja obiteljskog nasilja. Međutim, neprovođenjem većine tih mjera država je prekršila svoju pozitivnu obvezu da osigura pravo na poštovanje privatnog života, čime je počinila povedu članka 8. Europske konvencije.⁷⁹

⁷⁶ Protiv bivšeg supruga podnositeljice zahtjeva u razdoblju od 2005. do 2009. bila su pokrenuta tri kaznena postupka. Prvi postupak pokrenut 2005. zbog kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji te zapuštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe, u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu još je uvijek trajao. Drugi postupak vodio se zbog kaznenog djela prijetnje podnositeljici zahtjeva i policijskim službenicima. U tom postupku B. je 16. listopada 2006. osuđen na osam mjeseci zatvora, no još uvijek nije počeo izdržavati tu kaznu. U trećem kaznenom postupku iz kolovoza 2009. zbog kaznenog djela prijetnje sutkinji i njezinoj kćeri B. je osuđen na tri godine zatvora i izrečena mu je sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja te je konačno završio u zatvoru.

⁷⁷ U razdoblju od 2004. do 2006. bila su pokrenuta četiri prekršajna postupka protiv B. zbog nasilničkog ponašanja u obitelji. Prvi postupak je okončan nakon što je podnositeljica zahtjeva odbila svjedočiti. U drugom postupku B. je osuđen na plaćanje novčane kazne od 2.000,00 kuna, no nema pokazatelja da je kazna plaćena. U trećem postupku kazna od 7.000,00 također nije plaćena jer je u međuvremenu nastupila zastara. Konačno, u četvrtom postupku B. je osuđen na novčanu kaznu u iznosu od 6.000,00 kuna te su mu izrečene zaštitne mjere zabrane približavanja žrtvi nasilja i obveznog psiho-socijalnog tretmana. Novčanu kaznu platio je u manjem iznosu (1.000,00 kn), a preostali neplaćeni dio kazne zamijenjen je kaznom zatvora, no nju B. nikada nije izdržao jer, kako je Vlada RH objasnila, zatvori su pretrpani. Što se tiče zaštitne mjere obveznog psiho-socijalnog tretmana, ni ona nije provedena uz obrazloženje da nisu imenovane osobe koje bi bile ovlaštene za njezino provođenje. U međuvremenu i u ovom predmetu nastupila je zastara.

⁷⁸ Europski sud je primijetio da u ovom slučaju postoji niz kaznenih i prekršajnih postupaka koji se vode povodom nasilničkog ponašanja istog počinitelja na štetu iste žrtve. S aspekta najprimjerenije i pravodobne zaštite prava na poštovanje privatnog života bilo bi učinkovitije kada bi vlasti bile u poziciji sagledati slučaj u cjelini.

⁷⁹ Europski sud povodom ovog zahtjeva zaključuje da je bitni cilj članka 8. Europske konvencije zaštita pojedinca od arbitrarnih radnja javnih vlasti, a uz to mogu postojati i pozitivne

Ova dva slučaja na zoran način pokazuju kako je samo propisivanje obiteljskog nasilja bilo kao prekršaja bilo kao kaznenog djela nedovoljno ako ga ne prati adekvatna zaštita žrtve. Jednako tako adekvatna zaštita žrtve ne znači puko propisivanje zaštitnih mjera. Nužno je da usvojene mjere budu realizirane u praksi. Konačno, sprječavanje nasilja u obitelji i zaštita žrtava ne može se provesti bez suradnje i povezanost različitih institucija kao što su policija, centri za socijalnu skrb, državno odvjetništvo, nevladine organizacije koje se bave zaštitom žrtava nasilja.

7. ZAKLJUČAK

Hrvatsko društvo prepoznalo je problem nasilja u obitelji i potrebu stvaranja pretpostavka za njegovo sprječavanje. Za realizaciju te zahtjevne zadaće nužno je postojanje jasnog zakonodavnog okvira te njegovo efikasno provođenje u praksi. U tom smjeru posljednjih deset godina na normativnoj razini učinjeno je mnogo kroz odredbe, prije svega, Kaznenog zakona, Zakona o kaznenom postupku, Prekršajnog zakona i u najvećoj mjeri Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.

Međutim, propisivanje nasilničkog ponašanja u obitelji i kao kaznenog djela i kao prekršaja bez kriterija koji bi jasno razgraničavali jednu od druge kažnjive radnje dovelo je u praksi do neprihvatljivih rješenja. Ako se povodom iste radnje nasilničkog ponašanja vode i kazneni i prekršajni postupak, krši se temeljno postupovno načelo – *ne bis in idem*. Ako se vodi samo jedan postupak, kazneni ili prekršajni, zbog nepostojanja jasnog kriterija razgraničenja, procjenu kvalifikacije ponašanja kao kaznenog djela ili prekršaja odredit će najčešće policijski službenik, čime se dovodi u pitanje pravna sigurnost građana. Stoga nema nikakve dvojbe da bi predstojeću izmjenu Kaznenog zakona trebalo iskoristiti za preoblikovanje postojeće kaznenopravne regulative tako da se postave jasni kriteriji razlikovanja u odnosu prema prekršaju.

Jedan od načina bio bi da se kazneno djelo nasilničkog ponašanja ograniči na najteže, najgrublje, najopasnije modalitete nasilja kao što su npr. nasilje uporabom oružja ili opasnog oruđa, nasilje pred djecom, nasilje počinjeno prema posebno ranjivoj žrtvi (npr. osobi s posebnim potrebama, trudnici). Kao mogući kriterij razgraničenja može se uzeti i opetovanost, odnosno ponavljanje akta nasilja u obitelji. U tom slučaju nasilje utvrđeno pravomoćnom

obveze država kao sastavni dio djelotvornog poštovanja privatnog i obiteljskog života koje mogu značiti donošenje mjera u sferi međusobnih odnosa pojedinaca. Države imaju znatnu slobodu u izboru odgovarajućih mjera, no Europski sud ima ovlast preispitivanja i interveniranja u onim predmetima u kojima je prisutan očit nerazmjer između težine čina i rezultata ostvarenih na nacionalnoj razini.

prekršajnom odlukom, ako se ponovi, za sobom će povlačiti kaznenu odgovornost. Prednost tog kriterija je njegova preciznost, određenost i jasna diferencijacija kaznenog djela od prekršaja, no može mu se prigovoriti što sadržajno isto ponašanje jednom tretira kao prekršaj, a drugi put kao kazneno djelo i tako negira kvalitativnu razliku između prekršaja i kaznenih djela. Isto tako bilo bi korisno i prijeko potrebno za zaštitu žrtve u okviru kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji propisati kao modalitet radnje i nepoštovanje izrečenih prekršajnopравnih mjera za zaštitu žrtava obiteljskog nasilja.

Drugi način u istom smjeru bio bi da se umjesto jednog, samostalnog kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji predvide kvalificirani oblici kod točno određenih kaznenih djela ako su ta djela počinjena pri nasilničkom ponašanju u obitelji (npr. ubojstvo, tjelesne ozljede i sl.).

Oba rješenja naglašavaju zaštitu obitelji dajući jasnu poruku o značaju i ozbiljnosti problema obiteljskog nasilja i istovremeno razgraničavaju kazneni postupak od prekršajnog postupka. Pored toga, na taj se način kroz zadržavanje i prekršajne i kaznene odgovornosti, i to tako da je prednost dana prekršajima, a kazneni postupak sa svojim represivnim instrumentarijem dolazi do izražaja tek kod najopasnijih i najupornijih obiteljskih nasilnika, potvrđuje opće poznata teza da je kazneno pravo tek *ultima ratio societatis*. Upravo u području obiteljskog nasilja ta teza u potpunosti dolazi do izražaja jer kazneno pravo nije niti može biti sredstvo za rješavanje obiteljskih odnosa. Ali ono što kazneno pravo jest i treba biti krajnji je odgovor društva u onim slučajevima u kojima se zaštita obitelji ne može ostvariti bez kaznenopravne prisile.

Treba naglasiti da kod obiteljskog nasilja, bez obzira na to je li riječ o prekršajnoj ili kaznenoj odgovornosti nasilnika, uvijek u prvi plan treba staviti žrtvu i njezinu učinkovitu zaštitu, i s time povezano otklanjanje uzroka nasilničkom ponašanju. Prema tome, odgovarajuća i precizna normativa koja će pružiti pravni okvir za ostvarenje navedenog tek je prvi, početni i lakši dio zadatka. Međutim, ono što je daleko teže jest njezino efikasno provođenje u praksi. Na to upućuju, osobito u posljednje vrijeme, mnogobrojni slučajevi obiteljskog nasilja kod nas koji su završili fatalnim ishodom. Svaki od tih slučajeva ostavio je gorak okus i nametnuo neizbježna pitanja: Je li se smrt mogla spriječiti? Zašto se žrtva nije zaštitila? Zašto se ne provode postojeći instrumenti za zaštitu žrtava obiteljskog nasilja? Tko je za to odgovoran? Takva ili slična pitanja postavljat će se i dalje sve dok sustav ne osigura uvjete za provedbu postojećih propisa o zaštiti žrtava obiteljskog nasilja, a pojedinci zaduženi za njihovu provedbu ne počnu odgovarati za svoje propuste.

Summary

DOMESTIC VIOLENCE IN LIGHT OF THE AMENDMENTS TO THE CRIMINAL CODE

This paper analyses the basic characteristics of domestic violence as a crime and as a misdemeanour. The results of the analysis indicate that there is no clear delimitation between these acts, even though this constitutes a necessary precondition for safeguarding the legal certainty of citizens and the principle *ne bis in idem*. As every discussion concerning domestic violence deals with the issue of victim protection, the authors analyse the selected case-law of the European Court of Human Rights in order to point to the inadequate and inefficient protection of victims of domestic violence. Finally, in the conclusion, the need is emphasised to set clear criteria to delimit the existing criminal law regulation in contrast to misdemeanours. To this end, proposals *de lege ferenda* are made.